

VÍZGADÁLKODÁS ÉS ÖNTÖZÉS

- Az Európai Unió Víz Keretirányelve a közösségi vízpolitika alapját képezi, amely a vizekkel kapcsolatos előírásait úgynevezett víztesteken keresztül érvényesíti.
- A víz védendő örökség.
- A tagállamoknak először 2009-ben, majd 2015-ben saját vízgyűjtő-gazdálkodási tervet (VGT) kellett készíteniük.
- Az eddigi felülvizsgálatok felhívták a figyelmet a túlzott mértékű vízkivitelre.
- Az EU-28-ban 9,9 millió hektáron öntöztek 2010-ben (5,8%).
- Az európai vízkivitel 24 százalékáért a mezőgazdaság felel.
- Habár a nyilvántartott öntözővíz 90 százalékban felszíni víztesteket érint, de a felszín alatti víztesteket az illegális vízkivitelek veszélyeztethetik.
- Hazánkban 2014-ben 99 ezer hektáron öntöztek (1,8%), az esőszerű öntözési mód a legelterjedtebb.
- A Vidékfejlesztési Program 54 milliárd forintot szán öntözésfejlesztésre a 2016–2020-as időszakban.
- Az öntözés egyik akadályát az egybefüggő és megfelelő méretű táblák megszervezése jelenti.

Jelen háttéranyag a Kormány [T/9802](#) számú törvényjavaslatához készült, amely – egyebek mellett – a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVIII. törvény és a kapcsolódó jogszabályok módosítására irányul, az öntözésfejlesztés elősegítésének céljából.

Az Európai Unió Víz Keretirányelve (VKI, [2000/60/EK](#)) megállapítja, hogy a víz nem kereskedelmi termék, hanem örökség. A vízkörforgás egészére kiterjedő koncepció fő célkitűzése a vizek ökológiai, kémiai és mennyiségi állapotának védelme, a **fenntartható és kiegyensúlyozott vízgazdálkodás** feltételeinek biztosítása. Az **integrált közösségi vízpolitika** kialakítása érdekében a tagállamoknak – lehetőségükhöz mérten – 2015-ig jó állapotba kellett hozniuk a felszíni és felszín alatti vizeiket, amelyhez saját vízgyűjtő-gazdálkodási tervet (VGT) kellett készíteniük.

2012-ben „**Blueprint**” néven felülvizsgálat készült az európai vízfelhasználásról. Eszerint az ökológiai terhelés második leggyakoribb oka a **túlzott mértékű vízkivitel**, amelyen belül az illegális vízkivitel nagyságáról a tagállamok alig tudnak megbízható adatokkal szolgálni. A Bizottság számukra együttműködést javasolt a globális környezetvédelmi és biztonsági megfigyelés (Global Monitoring for Environment and Security, [GMES](#)) szolgáltatásainak felajánlásával ([COM 2012/673](#)). Az Európai Parlament **2012. július 3-i állásfoglalása** ([2013/C 349 E/02](#)) összegezte a közösségi szabályozás eddigi sikereit, és hiányosságait;

- javult az európai víz és szennyvízkezelés minősége;
- a víz iránti növekvő kereslet miatt sürgeti az öntözési beruházások támogatását, az alternatív technikák fejlesztését;
- hangsúlyozza a mezőgazdaságban a hatékonyabb vízfelhasználást elősegítő innovatív technológiák alkalmazását;
- kiemeli a termelők és az erdőgazdálkodók felelősségét a felszín alatti potenciális vízkészletek tisztán tartásáért.

A Bizottság legújabb, 4. közleménye ([COM 2015/120](#)) ismét hangsúlyozta a **túlzott vízkivételt**, ami felszíni víztestek 10, a felszín alatti víztestek 20 százalékát érinti. Ezért a tagállamoknak többet kell tenniük a vízhasználat fenntarthatóságért, a vízi ökoszisztémákat érintő negatív hatások csökkentéséért. Javasolta a vízhasználati engedélyek felülvizsgálatát, vagy a jogérvényesítés javítását, valamint a gazdasági és a környezeti célok egyeztetését a mezőgazdaság és az ipar terén.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (European Environment Agency, [EEA](#)) megállapítása szerint **az európai vízkivitel átlagosan 24 százalékáért a mezőgazdaság felelős** ([EEA Report, 2009](#)). A klímaváltozás miatt nő az öntözés szerepe, és az ágazat kihívása a növekvő élelmiszerkereslet kielégítése a véges természeti erőforrásokkal történő helyes gazdálkodás mellett.

AZ ÖNTÖZÉS JELENTŐSÉGE

Az eltérő klimatikus és termőhelyi adottságoknak köszönhetően az öntözéses gazdálkodás az ókor óta ismert a mezőgazdaságban.

A világon potenciálisan (technikailag felszerelt) **324,3 millió hektár** öntözhető, a művelt területek 20,8 százaléka ([FAO, 2012](#), [térkép](#))

A ténylegesen öntözött területek aránya Japánban 54%, Izraelben 36%, Dániában 17%, míg az **OECD átlag 4%** volt 1010-ben ([OECD, 2013](#)).

Az [Eurostat 2010](#)-es adatai szerint:

- Az EU-28 esetén **14,6 millió hektár** a potenciális terület, amely a hasznosított mezőgazdasági földterületek 8,4 százaléka.
- **9,9 millió hektáron** öntöztek legalább egy alkalommal 2010-ben (5,8%).
- Az öntözött részarány (*1. táblázat*) a mediterrán térségben a legmagasabb, mivel a növényfejlődés vízigényét fedezni kell. Főleg a csepegtető, víztakarékos öntözési módszer jellemző.
- Nyugat és Közép-Európában félintenzív, intenzív kultúrákban inkább kiegészítő, vízpótló öntözés jellemző nyári időszakban, és többféle technológiai megoldás terjedt el.

Öntözött növénykultúrák

Az Európai Környezetpolitikai Intézet ([IEEP](#)) **négy különböző növénykultúrát** különböztet

1. táblázat: Egyes EU tagállamok potenciális és öntözött területeinek adatai

Ország	Öntözhető terület (ezer ha)	Mezőgazdasági földterület (%)	Öntözött terület (ezer ha)	Mezőgazdasági földterület (%)
Málta	3	27,5	2,8	24,7
Csehország	32	0,9	19	0,6
Lengyelország	85	0,6	45	0,3
Szlovákia	108	5,7	14	0,8
Magyarország	235	5	114	2,4
Románia	418	3,1	133	1
Dánia	480	18,2	320	12,1
Németország	639	3,8	372	2,2
Görögország	1 297	37,3	1 025	29,5

Forrás: [Infoszolg/Eurostat 2010](#)

Mezőgazdasági földterület (UAA rövidítés) megegyezik a KSH-nál használt fogalommal (szántó, kert, gyümölcsös, rét, legelő összesen). A FAO számítási módszere ettől eltérő.

meg a vegetációs vízigény alapján: extenzív (olíva, citrusfélék), fél-intenzív (olajrepcse, kukorica), intenzív (cukorrépa, burgonya, üveg-házi/hajtatásos fajták), és vízkultúrás növények (rizs) ([Eurostat, 2010](#)).

VÍZGAZDÁLKODÁS ÉS ÖNTÖZÉS MAGYARORSZÁGON

Hazánk **kedvezőtlen** felszíni vízkészlet-gazdálkodási **adottságokkal** rendelkezik, és a feltehető öntözés zónájába tartozik. Az öntözés a foggazdálkodással kezdődött, de az **állami szerepvállalás** mindig is szükséges jellemzője volt az ágazatnak. 1937-ben létrehozták az Országos Öntözésügyi Hivatalt, és 1974-ben az öntözés műszaki kapacitása elérte a **451 ezer hektárt** ([Tót, Öntözésmúzeum](#)).

[Magyarország Alaptörvényének](#) P. cikke szerint a **vízkészlet a nemzeti örökség része**. A környezet védelmének általános szabályairól szóló [1995. évi LIII. törvény](#) (Kvtv.) deklarálja a víz mennyiségi és minőségi védelmét. A vízgazdálkodásról szóló [1995. évi LVII. törvény](#) (Vgtv.) felosztja az állami és önkormányzati feladatokat és hatásköröket, megadja a vizek és vízi létesítmények hasznosításának és megőrzésének kereteit.

A 2014-2020-as Európai Unió programozási időszak tervezéséhez és végrehajtásához szükséges az EU2020 Stratégia célkitűzéseinek, valamint a hazai gazdaságfejlesztést segítő **Kvassay Jenő Terv (KJT)** elkészítése. A [KJT-tervezetének](#) általánosságban feladata a vizek kezelésével, használatával kapcsolatos célkitűzések és eszközök meghatározása, a feladatok megoldásához szükséges intézkedések megvalósítási feltételeinek megteremtése, az öntözéses gazdálkodás lehetőségeinek és kereteinek kialakítása.

A társadalmi konzultációt követően módosított második Vízyűjtő-Gazdálkodási Tervet (VGT II. 2014-2020), a kormány az 1155/2016. (III. 31.) Korm. határozattal elfogadta.

Az EU Víz Keretirányelv szerint a VGT-k legkisebb alapelemei a **víztestek**. Hazánkban **1078 felszíni, és 185 felszín alatti víztest** (FAV) különíthető el. Az **ivóvíz** célú vízkivételek közel **95 százalék**a FAV-ból származik, ezért különösen fontos a védelmük (123/1997. (VII.18.) Korm. rendelet).

A **felszín alatti vizek minősítése** mennyiségi és kémiai (vízminőségi) állapotot felmérő tesztekkel történik, a gyenge állapotot kiváltó terhelések azonosításának és a megfelelő intézkedések meghatározásának céljából. A 185 FAV **mennyiségi** állapotának minősítésére végzett tesztek alapján **37 állapota gyenge, 20 darab víztest a „jó, de gyenge kockázata” minősítést kapta.**

A tartós vízszintsüllyedés vizsgálatai szerint bizonyos területeken (pl. kőrös-vidék) a jelenlegi nagymértékű vízkivétel mennyisége **nem fenntartható**, a süllyedések trendje állandósulhat. Ez felszín alatti víztől függő ökoszisztémák (FAVÖKO) károsodásához vezethet. A vízmérleg teszt nagymértékű **engedély nélküli vízkivételre** mutatott rá. A Magyar Vízkútőrök Egyesülete (MVE) szerint **az évente elkészülő 4000-5000 kút 90 százaléka illegális**, amelynek egyik veszélye, hogy a FAV mennyiségét nem lehet felmérni és ehhez reális vízgazdálkodási tervet készíteni. Másik probléma viszont, hogy a műszakilag rossz kivitelű kúttal járó szennyezések az ivóvíztartó rétegekbe juthatnak. A **kémiai állapot** minősítés során **38 FAV gyenge, 17 víztest a „jó, de gyenge kockázata” minősítést kapta.**

A II. VGT intézkedési programjában szereplő **ajánlások**:

- a hatóságok megerősítése és bővítése, engedélyek felülvizsgálata;
- illegális létesítmények felszámolása, vagy legalizálása;
- kútőrök hatósági nyilvántartásának és ellenőrzésének bevezetése;
- monitoring hálózat fejlesztése.

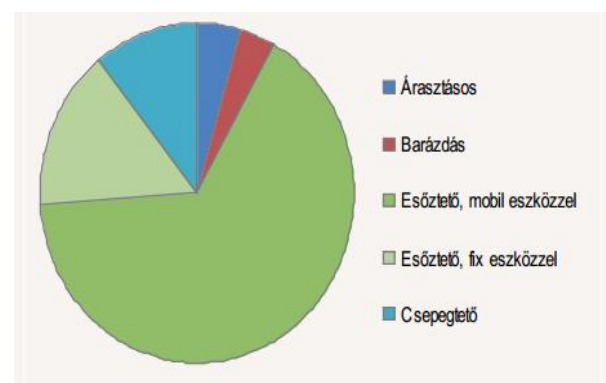
Az Alapvető Jogok Biztosának jelentése (AJB-5376/2014.) szerint az illegális vízkitermelés elszennyezheti Magyarország stratégiai, tiszta vízadó rétegeit, felmerült **az egészséges környezethez való jog sérülése**. A folyamatos jogszabály változtatások és vízügyi szervezetrendszerben történt átszervezések **veszélyeztethetik a nemzeti örökséget képező víztestek védelmét**, és az öntözési tevékenység könnyítését szolgálják.

Hazai öntözés a számok tükrében

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) 2013-ig rendszeresen gyűjtötte a statisztikai adatokat a vízjogilag engedélyezett öntözhető és öntözött területekről. Hazánk jóval az uniós átlag (5,8%) alatti szinten öntözi mezőgazdasági területeit, az öntözéses gazdálkodás a rendszerváltás óta kedvezőtlen helyzetben van, az arány 1-3% között alakult. 2014-ben a potenciális **223 ezer hektárból 99 ezren öntöztek**, tehát a felénél is kevesebbet (KSH, 2014). Az agrárszerkezet vízigénye és a rendelkezésre álló vízkészletek területileg viszont gyakran nem fedik egymást. A mezőgazdaság vízhasználatban dominál a halastavi vízkivétel (kb. kétharmada) és az öntözés (27%) (VGT II). Hangsúlyozandó, hogy az **öntözővíz közel 90 százaléka felszíni víztestből** származik, míg a FAV-ból 8-9% (AKI, 2013 Jelentés).

Az öntözött **szántóföldi növénykultúrák** sorrendje területüket tekintve; kukorica (30), zöldségnövények (35), csemegekukorica (16), zöldborsó (7-8 ezer ha), míg a gyümölcsösök-nél az alma a meghatározó (Fehér, 2013).

1. ábra: Öntözött terület megoszlása öntözési módok szerint

Forrás: KSH. 2012

Az **öntözés módszereit** tekintve *felületi, esőszerű, mikro és, csepegtető öntözést* különböztetünk meg. Leggyakoribb az esőszerű (mobil vagy fix eszközzel) öntözés.

ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS

Az új uniós ciklusban **stratégiai cél az öntözési kapacitás növelése**, ezért a Miniszterelnökség a Vidékfejlesztési Program keretében mintegy 54 milliárd forintot szán öntözésfejlesztésre (MTI, 2016.02.26.).

Az [AgroStratégia](#) (2015) országos felmérésben megkérdezett gazdálkodók **31 százaléka öntözésfejlesztési beruházást** tervez öt éven belül, és a válaszadók **19 százalékának jelenleg is van lehetősége öntözésre**.

A fejlesztést **befolyásoló főbb tényezők:**

- **Termőhelyi adottságok:** A kedvező adottságú termőhelyeken az öntözés terménynövelő hatása nagyobb a gyenge termékenységű talajokhoz képest.

- **Piaci igény:** az öntözésfejlesztés igénye termékspecifikus.
- **Üzemi méretek:** Az átlagos üzemméretek alapján az 50 ha feletti gazdaságok rendelkeznek a hatékony szántóföldi öntözéshez elégséges területtel. 10 ha alatti gazdaságokban a szükséges közüzemi infrastruktúra mellett csak zöldség és gyümölcsös vízellátására teremthető meg gazdaságosan.
- **Földtulajdon és használat viszonyai:** csak a föld tartós bérlete mellett térül meg az öntözésfejlesztés.
- **Birtokstruktúra tagoltsága:** a SAPS támogatásra bejelentett területek alapján a gazdaságok átlagos parcellamérete nem felel meg az öntözés területi igényének ([Kapronczai, 2014](#)).
- **Fejlesztés költségei és várható haszna:** az éves üzemeltetés költségeinek akár 80 százaléka állandó, de egy csepegtető öntözési kísérlet szerint az öntözés a legbiztosabb megtérülő termésvédelmi beruházás ([Apáti, 2014](#)).

Források:

- [101/2007. \(XII. 23.\)](#) KvVM rendelet a felszín alatti vízkészletekbe történő beavatkozás és a vízkútúrás szakmai követelményeiről
- [115/2014. \(IV. 3.\)](#) Korm. rendelet a mezőgazdasági vízszolgáltatás díjképzési rendjéről
- Az Európai Bizottság közleménye „Az Európai Unióban a vízhiány és az aszály jelentette kihívás kezeléséről” [COM 2007/0414](#)
- Water resource withdrawals, irrigated area, and irrigation water application rates in OECD Compendium of Agri-environmental indicators, [OECD 2013](#)
- Kapronczai István: Agrárgazdaságunk jelene és jövője – [Gazdálkodás \(58. évf.\) 2014. 2. sz.](#)
- Apáti Ferenc: Az öntözés gazdasági megítélése a gyümölcsstermesztésben – [Agrofórum, 2014. január](#)
- Fehér Ferenc: Öntözési helyzetelemzés – [Östermelő-Gazdálkodók Lapja, 2013. 3. sz.](#)
- Pesthy Gábor: Kiszámíthatatlan eső csökkent a termést – [Origó, 2013. február 28.](#)
- Agrárgazdasági Kutató Intézet: [2013. október 7-i öntözés jelentés](#)
- ifj.Hubai Imre: [MEPAR Lehetőségek az agrárgazdaságban](#) – Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Szolnok 2015. július 2.
- Patay István: Víz és energiatakarékos öntözés – [Agrárium7](#), SZIE, 2016. január 13.
- KSH Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, 2014: Agrárkörnyezeti adatok, 5.6 Öntözés
- Magyar zöldség-gyümölcs ágazat stratégia 2013: [honlap](#)

Készítette: Dr. Szabó Andrea
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA
KÖZGYŰJTEMÉNYI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI IGAZGATÓSÁG

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486